

9. Козир Т.М. Алгоритм формування концепції забезпечення економічної безпеки / Козир Т.М. // Економіка і управління. – 2015. – № 5. – С. 78–82.
10. О.Ф. Долженков Особливості гарантування економічної безпеки підприємницької діяльності в ринкових умовах : моногр. / О.Ф. Долженков, Ж.О. Головченко, заг. ред. О.Ф. Долженков, Ж.О. Жуковська, О.М. Головченко. – Одеса : ОЮІХНУВС, 2014. – 208 с.

Аннотация. Стаття посвячена аналізу сутності поняття «економіческая безопасность предприятия» и освещению подходов к трактовке его содержания. На основе проведенного исследования раскрыто содержание экономической безопасности предприятия оптовой торговли и основных факторов, влияющих на ее формирование. Раскрыта суть основных функциональных целей экономической безопасности предприятия оптовой торговли. Проанализированы основные способы формирования соответствующего уровня экономической безопасности на предприятиях оптовой торговли. Предоставлены выводы и определены перспективы дальнейших исследований по рассматриваемому вопросу.

Ключевые слова: экономическая безопасность, система экономической безопасности, факторы обеспечения экономической безопасности, способы обеспечения, принципы формирования системы.

Summary. The article is devoted to the analysis of the essence of the concept "economic security of the enterprise" and to highlight approaches to the interpretation of its content. On the basis of the research, the content of the economic security of the wholesale trade enterprise and the main factors influencing its formation are revealed. The essence of the main functional goals of the economic security of the wholesale trade enterprise is disclosed. The basic means of formation of the corresponding level of economic security at wholesale trade enterprises are analyzed. The conclusions and prospects of further research on the subject are given.

Key words: economic security, system of economic security, factors of ensuring economic security, guaranteeing factors, principles of system formation.

УДК 330.34:338.2:658.5

Легомінова С. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки підприємств та соціальних технологій
Державного університету телекомунікацій (м. Київ)*

Legominova S. V.

*PhD (Economics), Associate Professor,
Professor of the Department of Economics Enterprises and Social Technologies,
State University of Telecommunications, Kyiv*

ОБҐРУНТУВАННЯ ІНТЕРЕЛЛЯЦІЇ МІЖ КОНКУРЕНТНИМИ ПЕРЕВАГАМИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА СТІЙКИМ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

JUSTIFICATION OF INTERRELATION BETWEEN COMPETITIVE ADVANTAGES OF THE TELECOMMUNICATION ENTERPRISES AND SUSTAINABLE INNOVATIVE DEVELOPMENT BUSINESS ENVIRONMENT

Анотация. Розглянуто основні напрями формування конкурентних переваг підприємства, акцентовано на важливості ресурсного підходу, який передбачає комбінування ресурсів для досягнення стійкості. Доведено відсутність загальної інтерелляції між інноваційним розвитком телекомунікаційних підприємств та національними впровадженнями інновацій. Запропонована авторська інтерпретація форсайт-компетентностей підприємства як ефективного механізму формування стійких конкурентних переваг. Виявлено якісно новий рівень розвитку підприємств – самоорганізацію.

Ключові слова: конкурентні переваги, форсайт-компетенції, телекомунікаційне підприємство, ресурсний підхід, динамічний розвиток.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток економіки, процеси глобалізації та невизначеність розвитку в тактичних та стратегічних перспективах ускладнює вироблення стратегій розвитку телекомунікаційних підприємств і вимагає динамічного реагування, прийняття управ-

лінських рішень щодо уникнення загроз та формування потенціалу ефективності бізнес-процесів, конкурентних переваг на виклики бурхливого зовнішнього середовища. Фокус дослідження охоплює моніторинг динаміки розвитку подій, їх фіксування, знаходження взаємозалежностей

факторних ознак впливу, аналіз, своєчасне реагування із розробленням та застосуванням превентивних засобів, методів передбачення щодо нівелювання негативних наслідків. Стратегії розвитку підприємств повинні враховувати застосування систем управління оперативної та стратегічної спрямованості, що зумовлено тенденціями збільшення бізнес-ризиків (скороченням життєвого циклу товарів та послуг, агресивними процесами глобалізації та захопленнями ринків збуту, збільшенням ролі інтернет-комунікацій, прискоренням реагування споживача на інновації та його вимогливістю). Застосування форсайт-методів є найефективнішим методом реагування в сучасних умовах, що вплине на ефективне управління та реагування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність конкурентних переваг, формування підходів щодо їх характеристики, сфери виникнення, розроблення інтегративних підходів щодо комбінування фінансово-економічних, організаційних параметрів займалися багато закордонних та вітчизняних науковців, таких як Дж. Барні [1], Р. Грант [2], О. Гусєва [5], М. Арпентьєва [6], Д. Ходкінсон [7]. Але зазначені дослідження потребують удосконалення та врахування сучасних умов.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Науковці зробили вагомий внесок у висвітлення проблематики, але чіткого розуміння відповіді на несподівані виклики сучасного економічного середовища не вироблено, тому продовжуються дослідження та спроби знайти рішення.

Мета статті полягає у висвітленні дискусійних питань щодо забезпечення функціонування телекомунікаційних підприємств, їх стратегічної орієнтації, аналізу сучасного бізнес-середовища та напрацювання шляхів ефективної діяльності.

В площині вирішення проблеми перебуває вдосконалення застосування методів прогнозування та превентивного реагування на виклики зовнішнього середовища; вдосконалення обробки інформації та реагування на «джокер-події» з необхідними внесеннями коригувань до системи управління підприємством; підвищення вимог до форсайт-компетенцій менеджерів і підприємства загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентні переваги в межах економічної теорії формуються на основі трьох концепцій: інституційної (джерелом конкурентної переваги є інтегративні процеси підприємства до навколишнього бізнес-середовища, системи галузевих та ринкових зв'язків), ринкової (конкурентні переваги залежать від специфіки галузі, рівня конкуренції, конкурентної поведінки підприємства) та ресурсної (основа конкурентних переваг – у системному поєднанні матеріальних та нематеріальних потенціалів ресурсів та ефективному управлінні наявним і перспективним, передбаченні, заснованому на форсайт-компетенціях). У межах нової концепції розвитку NBIC-конвергенції конкурентні переваги фокусуються на нанотехнологіях, біотехнологіях, інформаційних та когнітивних складниках; NBIC-конвергенція додає соціогуманітарний аспект.

Головним імперативом набуття конкурентних переваг телекомунікаційних підприємств в умовах динамічного розвитку зовнішнього середовища, необхідності динамічного, готового до змін та адаптації розвитку підприємств є послідовний аналіз функціонального розвитку на основі ресурсного підходу та визначення вагомості впливу різноманітних ресурсів (матеріальних та нематеріальних) на ефективність та успішність діяльності загалом. Стійкі конкурентні переваги мають свою специфіку та часові межі існування, але за основу можна прийняти розробку Дж. Барні [1]. Концепція

VRIN – акронім англійських слів Valuable (цінний), Rare (рідкісний), Imperfectly imitable – недосконало відтворений (імітаційний), Non-substitutable (невзамозамінний) – охоплює економічні, соціальні, людські ресурси, організаційні компетенції підприємства. Концепцією передбачено, що за умов ефективного комбінування наявних ресурсів підприємства, які відповідають концепції VRIN, можна досягнути стійких конкурентних переваг.

З позиції Роберта Гранта [2, с. 60], «ресурсні трактування теорії конкурентних переваг виділяють чотири характеристики ресурсів та здібностей, які насамперед є особливо важливими детермінантами стійкості конкурентної переваги: довготривалість (durability), прозорість (trasparensy), мобільність (transferability), відтворюваність (replicability)».

Довготривалість конкурентної переваги залежить від швидкості нарощування технологічних змін та відбивається на строках ефективного використання обладнання і технологій. Швидка зміна зовнішнього середовища скорочує життєві цикли ресурсів, і на перший план виходить імідж, бренд компанії. Здібності компанії мають більш довготривалий характер, ніж її ресурси, оскільки може здійснюватися підтримка здібностей шляхом заміни деяких ресурсів у міру їх зносу або вибуття, що залежить від якості управління здібностями.

Прозорість переваги пов'язана з вирішенням двох проблем: інформаційного складника та дублювання або імітації успішної стратегії. Недосконалість мобільності ресурсів і здібностей має декілька джерел, таких як географічна немобільність, недосконалість інформації, специфічні ресурси, немобільність здібностей. Складність відтворення ресурсів і здібностей залежить від організаційних рутин і дає змогу підтримувати конкурентну перевагу в часі.

Але з огляду на швидкість економічних перетворень концепція має певні обмеження за лагом дії в сенсі цінності, рідкісності тощо, слід вносити коригування в відповідності зміни зовнішнього середовища (кризових явищ та змін загальних траєкторій економічного розвитку: тригерів технологічних досягнень, необхідності змін в організаційній структурі комунікацій підприємств, реконфігурації ресурсів, домінуванні однієї з обраних стратегій).

Розуміння стійких конкурентних переваг тісно пов'язане зі внутрішнім та зовнішнім середовищем підприємства. Зовнішні конкурентні переваги формуються за рахунок домінування над конкурентами в комплексі позицій, які характеризують якість, ціну, новизну, зручність, створюють певну цінність для споживача. Внутрішні конкурентні переваги формуються за рахунок організаційно-інноваційних рішень, які передбачають динамічну діяльність підприємства в відповідь на динамічну мінливість зовнішнього середовища.

Бізнес-середовище телекомунікаційних підприємств для більш детального аналізу та визначення факторного впливу доцільно чітко поділити на блоки: макроекономічне середовище (геополітичні та гео економічні орієнтири, інвестиційний клімат, можливості фінансової системи, кредитно-грошова та податкова політика, науково-технічний потенціал, розвиток інституційної інфраструктури, зовнішньоекономічна стратегія держави, загальні тенденції розвитку телекомунікаційної галузі), конкурентне середовище (конкуренти – організаційні здібності переформування та адаптації до змін, споживачі – їх можливості та вимоги).

Телекомунікаційна галузь характеризується динамічним розвитком. Основні показники розвитку сфери ІТ в Україні за даними Держстату України:

– обсяг реалізованої промислової продукції за видом діяльності «Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції» – 9,64 млрд. грн., що на 37% більше, ніж за 2015 рік;

– обсяг реалізованих послуг у сфері інформатизації – 34,08 млрд. грн., що на 38% більше, ніж за 2015 рік;

– обсяг експорту комп'ютерних та інформаційних послуг – 1,32 млрд. дол. США, що на 0,1% більше, ніж за 2015 рік;

– імпорт комп'ютерних та інформаційних послуг – 0,26 млрд. дол. США, що на 3% менше, ніж за 2015 рік;

– освоєно капітальних інвестицій у програмне забезпечення та бази даних на суму 5,91 млрд. грн. (1,8% від загального обсягу освоєних капітальних інвестицій за видами активів), що на 39% більше, ніж за 2015 рік;

– обсяг капітальних інвестицій за видом економічної діяльності «Комп'ютерне програмування та надання інших інформаційних послуг» – 1,75 млрд. грн., що на 60,2% більше, ніж за 2015 рік;

– обсяг капітальних інвестицій за видом промислової діяльності «Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції» – 0,62 млрд. грн., що на 52,9% більше, ніж за 2015 рік [3, с. 5–6, 11; 4].

Доходи від надання телекомунікаційних послуг у 2016 році становили 56 966,9 млн. грн., що на 6115,1 млн. грн. більше, ніж у 2015 році. У структурі доходів від надання послуг зв'язку питома вага доходів від надання телекомунікаційних послуг у 2016 становила 92,0%, питома вага доходів від надання послуг поштового зв'язку – 8,0%.

Основними сегментами на ринку послуг зв'язку залишаються мобільний, телефонний фіксований зв'язок та доступ до Інтернету, спільна частка яких у загальних доходах від надання послуг зв'язку за підсумками року становила 80,3%. Доходи від надання послуг рухомого (мобільного) зв'язку та послуг доступу до Інтернету демонструють тенденцію до збільшення протягом останніх трьох років. Так доходи від послуг доступу до Інтернету зросли на 47,0%, а доходи від послуг рухомого (мобільного) зв'язку – на 8,0% у період з 2014 по 2016 роки. За 2016 рік територія покриття мережами 3G збільшилася приблизно в 2,4 рази порівняно з 2015 роком [3, с. 5–6, 11].

Водночас Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ) наголошує на низці проблем, які стримують розвиток телекомунікаційних мереж, таких як:

– низька ефективність управління телекомунікаційною мережею загального користування України, відсутність Національного центру оперативного-технічного управління мережами телекомунікацій України;

– нерівномірність забезпечення споживачів телекомунікаційними послугами, особливо у сільській, гірській місцевостях та депресивних регіонах, у тому числі загальнодоступними телекомунікаційними послугами та послугами широкодіагонального доступу до Інтернету;

– відсутність системності та координації дій у питаннях проектування, будівництва, реконструкції, модернізації, введення в експлуатацію телекомунікаційних мереж оперативного-диспетчерських служб центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф із телекомунікаційними мережами загального користування;

– масові та систематичні пошкодження зловмисниками абонентських ліній, лінійних та станційних споруд, призначених для утворення телекомунікаційних мереж, шляхом крадіжки електричного кабелю зв'язку з мідними жилами, що призвели до тривалого часу відновлення доступу споживачів до послуг фіксованого телефонного зв'язку;

– неврегульованість питання забезпечення недискримінаційного доступу операторів та провайдерів телекомунікацій до елементів інфраструктури об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики;

– збільшення несанкціонованого втручання абонентів в роботу телекомунікаційних мереж (абонентський рефайл, шахрайські дії);

– стан та стрімкий розвиток телекомунікаційних мереж значно випереджають застарілі принципи побудови та функціонування загальнодержавної системи оповіщення;

– неврегульованість питань щодо мережевого нейтралітету під час надання послуг доступу до Інтернету щодо забезпечення захисту прав на свободу висловлювань інтернет-користувачів, на отримання, обмін інформацією та доступ до ресурсів мережі Інтернет [3, с. 7–8].

Водночас макроекономічне становище України характеризується кризовим економічним становищем, недосконалістю правової бази, проблемами в банківському секторі (висока вартість та недоступність кредитних ресурсів), наявністю монополій, падінням доходів населення, що приводить до банкрутства телекомунікаційних підприємств, які неспроможні адаптуватися до існуючого зовнішнього середовища та виробити ефективні стратегії діяльності. Щодо інноваційної активності за даними Держкомстату України [4], то питома вага підприємств, що займалися інноваційною діяльністю починаючи з 2007 року (14,2%), має тенденцію до зменшення, і тільки з 2015 року (17,36%) відзначається поживлення. Фінансування, як правило, відбувається за рахунок власних коштів підприємств, держава обмежується малопомітною участю: 2007 р. – 0,01%, 2016 р. – 0,007%. Відзначається тенденція до поживлення щодо впровадження нових технологічних процесів, інноваційних видів продукції, нових видів техніки, намітився позитивний рух щодо ресурсозберігаючих, маловідходних процесів, але питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової має перманентну тенденцію до катастрофічного зниження: у 2007 р. – 6,7%, у 2015 р. – 1,4%.

Вірогідною причиною зниження частки інноваційної продукції можуть бути прогалини вітчизняного законодавства щодо інтелектуальної власності та виконавчих інструментів. Неможливість захистити інтелектуальну власність буде створювати комплекс проблем, які будуть формувати міграційні потоки людей та капіталу, втрати державного бюджету, міжнародного іміджу країни в цілому.

З огляду на ці проблеми вважаємо за доцільне акцентувати діяльність підприємств у площині формування динамічних форсайт-компетентностей в розрізі ресурсного підходу щодо реагування на виклики зовнішнього середовища й охопити такі параметри [5]: фінансово-економічне забезпечення, організаційну здібність, технологічне забезпечення, професійну і психологічну готовність персоналу [5].

М. Арпентьєва [6] розглядає поняття форсайт-компетентцій, як компонент динамічних здібностей підприємства. На наш погляд, категорія «форсайт-компетентція» може розглядатися як превентивний механізм нівелювання негативних наслідків щодо розбалансування внутрішньої стійкості та спотворення зовнішньої реальності, який дає змогу передбачати, прогнозувати, впливати на процеси, які створюють загрози підприємству.

Характер формування динамічних форсайт-компетентностей повинен включати принцип превентивності в поєднанні з креативністю, основою якого є застосування засобів та методів передбачення, фіксування слабких та сильних сигналів загроз, прогнозування динаміки розвитку подій із подальшим розробленням сценаріїв, дорожніх карт та внесення коригувань у стратегії розвитку, що буде формувати запас нівелюючих інструментів натиску загроз.

Форсайт-компетенції (випереджаючі дійсний стан) слід поділити на два рівні: стратегічний та тактичний. Стратегічний рівень передбачає здатність підприємства вчасно та ефективно переформатувати наявні ресурси, активізувати динамічні здібності на основі фільтрування великих обсягів інформаційних потоків та знаходження необхідних вчасних знань.

Тактичний рівень передбачає здатність підприємства адекватно реагувати та нівелювати слабкі та середні сигнали відхилення від рівноважного стану всередині підприємства.

Архіважливим для підприємств телекомунікаційної галузі є спостереження за інноваційним середовищем у розрізі ступеню актуальності, повноти, достовірності та своєчасності залучення інформаційних та аналітичних матеріалів, які можуть слугувати формуванням пріоритетних векторів розвитку з технологічної, організаційної, маркетингової областей. Але слід відзначити, що телекомунікаційна галузь на декілька кроків випереджає урядові ініціативи щодо стимулювання, надання допомоги чи регулювання. Інноваційна активність телекомунікаційних підприємств демонструє висхідний тренд інноваційних ініціатив. Тому превентивна активність щодо формування форсайт-компетентностей в відповідь на мінливе зовнішнє середовище має опиратися тільки на внутрішні ініціативи підприємств щодо вироблення критеріїв, показників та індикаторів з відповідями на виклики з орієнтацією на закордонний досвід та застосуванням ефективних практик.

За умови щільного інтегрування бізнес-стратегії в організаційні процеси, які охоплюють внутрішні та зовнішні ресурси стратегічного та тактичного рівнів, мають вирішуватися складні завдання економічного розвитку підприємств.

Автором пропонується інтегративне бачення щодо динамічних превентивних форсайт-компетенцій підприємств телекомунікаційної галузі (табл. 1).

Отже, динамічні форсайт-компетенції повинні охоплювати два рівні: стратегічний та тактичний, при цьому чіткий розподіл компетенцій між рівнями в разі виникнення загострення може бути порушенням та спрямованим на формування змішаної форми цільових груп, де фактор нерозуміння може сконцентрувати зусилля та відіграти позитивну роль, що гіпотетично може привести до знаходження вірного рішення. Тимчасове мобільне переміщення управлінського персоналу між рівнями дає можливість обміну досвідом, а також є поштовхом руху вперед, що зумовлено динамічним розвитком світу.

Таким чином, у поєднанні з традиційними підходами, які забезпечують стійкі конкурентні переваги (ефект масштабу, диверсифікація, або надання конвергентних послуг, їх якість, унікальність, висока ефективність виробництва, сильні, впливові бренди, досвід використання наявних та потенційних знань, технологічні досягнення та вміння їх запровадження), на перше місце сьогодні виходять якісно нові форсайт-компетенції підприємства та менеджменту, які мають характеризуватися динамічністю, своєчасністю та якісно новим полюсом когнітивної складності.

Висновки. Проведене дослідження показало відсутність інтерелляції між конкурентними перевагами телекомунікаційних підприємств та інноваційним розвитком держаного рівня, що є неіманентним поняттям економічної науки і дає змогу стверджувати про глобалізаційний вплив розвитку механізмів самоорганізації підприємств, що є позитивним сигналом та передбачає перманентний процес удосконалення для підтримання стійкого рівня конкурентних переваг. Але вирішення деяких питань, а саме законодавчого супроводження покращення ведення бізнесу, налагодження прийнятного процесу фінансування, знаходиться на державному рівні і вимагає негайних дій.

Таблиця 1

Динамічні форсайт-компетенції телекомунікаційних підприємств

Критерії	Фінансово-економічний стан	Форсайт-компетенції	Методи
<i>Стратегічний рівень</i>			
Цінність	Стійка конкурентна перевага	Прагнення до лідерства: – технологічного; – продуктового; – організаційного; – маркетингового. Фокусування на стратегічному управлінні проблемними сегментами.	Форсайт-метод: сценарії, дорожні карти.
<i>Тактичний рівень</i>			
Прозорість	Середньотривала конкурентна перевага	Формування лідерського бачення. Розуміння гео економічних, геополітичних процесів. Комунікаційна толерантність між рівнями управління. Формування полюсів когнітивної складності.	SWOT-аналіз
Мобільність	Конкурентний паритет	Достатній професійний рівень. Командна взаємозгодженість. Розуміння необхідності перманентного навчання.	Тестування

Джерело: розроблено автором

Список використаних джерел:

1. Barney J. Firm Resources and Sustained Competitive Advantage// Journal of Management. – 1991. – Vol. 17. – № 1. – P. 99–120.
2. Грант Р.М. Ресурсная концепция конкурентных преимуществ: практические выводы для формулирования стратегии // Вестник СПбГУ. – 2003. – Сер. 8. – Вып. 3. – С. 47–75.
3. Звіт про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2016 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nkrzi.gov.ua/images/upload/142/6852/Zvit_NCCIR_2016.pdf.
4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Гусева О. Методологічні основи формування системних компетенцій стратегічно орієнтованого підприємства // Економіка: реалії часу. – 2015. – № 4 (20). – С. 261–266.

6. Арпентьева М. Форсайт и динамические способности предприятий // European Journal of Management Issues. – 2017. – № 1. – Том 25. – С. 10–17.
7. Ходкинсон Д.П. Компетентная организация: психологический анализ процесса стратегического менеджмента: пер. с англ. / Д.П. Ходкинсон, П.Р. Сперроу. – Х.: Гуманитарный центр, 2007. – 392 с.

Аннотация. Рассмотрены основные направления формирования конкурентных преимуществ предприятия, акцентирована важность ресурсного подхода, который предусматривает комбинирование ресурсов для достижения устойчивости. Доказано отсутствие общей интерелляции между инновационным развитием телекоммуникационных предприятий и национальными внедрениями инноваций. Предложена авторская интерпретация форсайт-компетенций предприятия как эффективного механизма формирования устойчивых конкурентных преимуществ. Выявлено качественно новый уровень развития предприятий – самоорганизацию.

Ключевые слова: конкурентные преимущества, форсайт-компетенции, телекоммуникационное предприятие, ресурсный подход, динамичное развитие.

Summary. The main directions of the formation competitive advantages of the enterprise are considered, the importance of the resource approach is emphasized. It provides for a combination of resources to achieve sustainability. It is proved that there is no general interdependence between the innovative development of telecommunication enterprises and national innovations. The proposed author's interpretation of the foresight-competencies of the enterprise, as an effective mechanism for the formation of sustainable competitive advantages. A qualitatively new level of enterprise development is revealed – self-organization.

Key words: competitive advantages, foresight competence, telecommunication enterprise, resource approach, dynamic development.